

یادداشت شهرداری در تحقیق

پرویز آزادی

دانشجوی دکتری رشته علوم قرآن و حدیث

مقدمه

گاهی ما می‌خواهیم مطلبی را که تشخیص می‌دهیم برای دیگران مفید است به صورت علمی بنویسیم ولی به دلیل اینکه روش نگارش مقاله علمی را نمی‌دانیم یا به طور کلی از خیر نوشتن آن می‌گذریم و آن مطلب را به صورت شفاهی به تعداد معدودی منتقل می‌کنیم و یا در سینه خود نگه می‌داریم. اگر مطلبی به صورت پذیرفته شده محافل علمی و متخصصان نوشته نشود اگر چه بسیار با ارزش باشد جذابیت نخواهد داشت و جایگاه خود را نخواهد یافت.

امروزه نوشتن مقاله علمی یک فن است و همانند سایر کارهای تخصصی باید این فن را فرا گرفت. بر اساس رسالت مجله رشد آموزش معارف که با مخاطبان فرهیخته جامعه در ارتباط است، تصمیم بر آن شد طی چندین شماره مطالب کوتاه و مفیدی را به این بخش اختصاص دهد. به امید اینکه نقش خود را در زمینه ارتقای علمی همکاران به خوبی ایفا کند.

در این شماره مطلب کوتاهی درباره یادداشت برداری می‌آید و در شماره‌های آتی به بخش‌های دیگری از فرایند تحقیق و مقاله‌نویسی خواهیم پرداخت.

یادداشت برداری کاری است که تصور می‌شود همه بلدند و لازم نیست درباره آن چیزی فرا بگیریم. واقعیت این است که این‌طور نیست. در کنار این سوء تفاهم یک سوء تفاهم دیگر وجود دارد و آن این است لازم نمی‌دانیم از افکار خودمان یادداشت برداریم.

انواع یادداشت

۱. یادداشت اندیشه‌های شخصی: این نوع یادداشت از یادداشت‌های منابع مهم‌تر است و در واقع این است که به مقاله روح می‌دهد و گرنه یادداشت از منابع همواره امکان‌پذیر است. یادداشت اندیشه شخصی در یک کار پژوهشی نقش نطفه را در تخم مرغ دارد. بنابراین داشتن صدها هزار یادداشت هم، پژوهش تلقی نمی‌شود.

یادداشت شخصی مقدم بر یادداشت‌های دیگر است؛ اگر چه کم‌حجم باشد. ممکن است فقط دو درصد یادداشت‌های ما شخصی باشد ولی همین تعداد اندک به تحقیق ما روح می‌دهد. در این بخش دو نکته اصلی وجود دارد:

- حفظ اندیشه‌های شخصی
- پرورش اندیشه‌های شخصی

وقتی هنگام شب رؤیایی می‌بینید، صبح که از خواب بیدار می‌شوید، نصف آن را به خاطر دارید، بعد از نماز یک چهارم رویایتان را به خاطر دارید و وقتی از خانه بیرون می‌روید، همه آن را فراموش می‌کنید. خیلی وقت‌ها پیش می‌آید که رویایمان را به کلی از یاد می‌بریم. مسئله ایده‌های شخصی نیز همین‌گونه است. زمانی که ذهن شما شدیداً درگیر مطلبی است و نکته جالبی به ذهنتان می‌رسد، می‌گویید در جای مناسب به آن خواهیم پرداخت ولی من به شما قول می‌دهم وقتی به آن مطلب برسید، دیگری چیزی یادتان نمی‌آید.

با حافظه‌ترین اشخاص فقط یادشان است که چیزی به ذهنشان خطور کرده است ولی چیرستی آن کلاً از یادشان می‌رود. بنابراین، یکی از موارد این است که اندیشه‌های شخصی وقتی به ذهن خطور می‌کنند، همان موقع ثبت شوند و گرنه از صفحه ذهن پاک می‌گردند.

حفظ اندیشه شخصی فقط با مکتوب شدن ضبط می‌شود و نکته این است که وقتی آن را می‌نویسید به‌روانید و بنویسید

لازم نمی‌دانیم
از افکار خودمان
یادداشت برداریم

اندیشه‌های شخصی
وقتی به ذهن خطور
می‌کنند، همان
موقع ثبت شوند
و گرنه از صفحه ذهن
پاک می‌گردند

◀ کلیدواژه‌ها: یادداشت، یادداشت برداری، تحقیق

و از جملاتی استفاده کنید که یصح السکوت علیها باشد؛ به طوری که اگر یک سال بعد آن را خواندید، بفهمید چه بوده است. همچنین از جملاتی استفاده کنید که هر کس آنها را خواند بفهمد. اگر اندیشه شخصی را به اعتماد یک سابقه ذهنی بنویسید، با پاک شدن آن سابقه ذهنی، خودتان نیز نمی‌توانید از آن استفاده کنید. بنابراین، وقتی که یادداشت شخصی را روی کاغذ می‌آوردید آن را کاملاً پخته و کامل بیاورید و با این فرض آن را بنویسید که اگر من از دنیا رفتم و بعد از من چاپ شد، برای همه مفهوم باشد.

اندیشه‌های گذرا: اندیشه‌هایی هستند که به تجربه پژوهشگر با دنیای پیرامونش مربوط می‌شوند. ممکن است پژوهشگر هیچ کتابی در دسترسش نباشد و سابقه ذهنی نیز نداشته باشد. گاهی اندیشه‌های شخصی مطالب جانبی مقالات است و موقع نوشتن یک مقاله نکته‌ای به ذهنتان خطور کرده است که خود این نکته می‌تواند نقطه شروع بحث دیگری باشد. گاهی نیز با نوشته‌های کوتاه سروکار داریم.

اگر روحیه پژوهشی دارید، این احساس را از الآن در خود به وجود بیاورید. سعی کنید درباره هر موضوعی که با آن مواجه می‌شوید و برای شما جذابیت دارد، مقاله کوتاهی بنویسید. هر چند این مقاله یک صفحه باشد. لازم نیست مقاله‌تان ارجاع داشته باشد؛ فقط چیزی را که به آن فکر کرده‌اید، روی کاغذ بیاورید. عادت کردن به نوشته‌های کوتاه و یک صفحه‌ای تأثیرگذار و در راستای کارهای پژوهشی بسیار مفید است. اندیشه‌های گذرا خیلی مواقع با واقعیت‌های بیرونی ارتباط دارند و به آنها اندیشه‌های بدوی گفته می‌شود. ممکن است این اندیشه شکل گرفته به موضوعی خیلی جزئی مربوط باشد. گاهی از مطالب جانبی مقالات به صورت یادداشت شخصی در تحقیقات دیگر استفاده کنید. این ایده‌ها را دور نریزید و ذخیره کنید تا در مقالات دیگر مورد استفاده قرار گیرند.

۲. یادداشت از منابع

وقتی از منبعی استفاده می‌کنیم، یادداشت‌های ما نسبت به متن اصلی به حصر عقلی سه حالت می‌تواند داشته باشد:

الف) برداشت مستقیم: برداشتی بدون کاهش یا افزایش است و در آن عین مطلب منتقل می‌شود. این ساده‌ترین نوع یادداشت‌برداری و ممنوع‌ترین نوع آن است. این روش خیلی آسان است و فقط مطلب کپی می‌شود و ممنوع است؛ زیرا نقل قول مستقیم در کار پژوهشی مجاز نیست. مگر اینکه ضرورت داشته باشد. به همین دلیل، از ایرادات یک مقاله کثرت نقل

در مکتوب کردن اندیشه‌های شخصی از جملاتی استفاده کنید که هر کس آنها را خواند بفهمد. اگر اندیشه شخصی را به اعتماد یک سابقه ذهنی بنویسید، با پاک شدن آن سابقه ذهنی، خودتان نیز نمی‌توانید از آن استفاده کنید.

عادت کردن به نوشته‌های کوتاه و یک صفحه‌ای تأثیرگذار و در راستای کارهای پژوهشی بسیار مفید است

قول مستقیم است. این روش فقط در موارد ضروری، از جمله موارد زیر جایز است:

- نقل عبارت‌هایی که نفس عبارت موضوعیت داشته باشد، مثل آیات قرآن، روایات، تورات، انجیل و... یعنی عباراتی که از نظر دینی استقلال هویتی دارند.
- نقل عباراتی که هویت ویژه حقوقی دارند، مثل ماده قانون‌ها یا مقررات، آیین‌نامه‌ها، اساس‌نامه‌ها؛
- عباراتی که هویت فرهنگی دارند، مثل شعارها، ضرب‌المثل‌ها؛
- عبارت‌هایی که به دلیل غامض بودن و داشتن نکته خاص موضوع بحث‌اند و به نقد و تحلیل و ارزیابی نیاز دارند؛ ولو این عبارات از فرد به خصوصی نباشد. مقدار نقل قول مستقیم باید به قدر لازم باشد، نباید ادامه یابد.

استانداردهای نقل قول مستقیم

- مطلب باید عیناً نقل شود و دخل و تصرفی در آن صورت نگیرد.
- در صورت تفاوت زبانی، مثل آوردن یک مطلب انگلیسی در متن فارسی نقل قول مستقیم آن (عبارت انگلیسی) مجاز نیست و تنها باید ترجمه آن در متن آورده شود. این مورد شامل عبارت‌های عربی نیز می‌شود و باید آنها را نیز به فارسی آورد. مگر در جاهایی که مقاله ظرفیت دو زبانه بودن را دارد. برای مثال پایان‌نامه علوم قرآن و حدیث ظرفیت دوزبانه بودن را دارد و می‌توان عبارت عربی را در آن آورد. در چنین مواردی متن زبان اصلی باید در بدنه رساله باشد و ترجمه در پاورقی ذکر شود. چون همواره این احتمال را باید داد که تمام مراجعه‌کنندگان به پایان‌نامه لزوماً زبان عربی نمی‌دانند.
- مطلب منقول به صراحت باید به مرجع اصلی ارجاع داده شود. اگر مطلبی بدون ذکر منبع عیناً نقل شود، این شبهه را ایجاد می‌کند که از ماست و همین موجب سلب اعتماد خوانندگان آن می‌شود.

قالب‌های نقل قول مستقیم

- در آغاز نقل قول از مشتقات فعل گفتن و فرمود و... استفاده شود.
- بلافاصله بعد از نقل قول اصل ارجاع ذکر شود که از چه منبعی است. حال در متن یا در پاورقی درج شود که از چه منبعی نقل می‌شود.

• در عباراتی نیز که آغاز و انجام مشخصی دارند، اگر از اول یا آخر آنها بخشی حذف شود، سه نقطه گذاشته می‌شود (مثل آیات قرآن یا مواد قانونی).

• اگر در حین نقل قول، برای تکمیل مطلب خواستیم واژه یا عبارتی به متن اصلی بیفزاییم، در این صورت واژه یا عبارت اضافه شده باید داخل کروشه [] قرار گیرد. این نشان می‌دهد که عبارت الحاقی است و در نقل قول اصلی وجود ندارد.
برداشت با کاهش: مطلب اصلی فشرده شده به فیش منتقل می‌شود.

گاهی کاهش در مقیاس است؛ یعنی موضوع گسترده‌ای مثل یک مقاله یا یک کتاب را به یک فیش تقلیل می‌دهند. در این صورت، باید شاکله کلی آن حفظ و جزئیاتش حذف شود. گاهی بخشی از کتاب را که به درد ما می‌خورد، به صورت نقل قول غیرمستقیم برداشت می‌کنیم اما در دو حالت ما از متن اصلی برداشت نمی‌کنیم: یکی اینکه خود را برای برداشت صالح ندانیم. در این صورت اصلاً نباید پژوهش کنیم، البته احتمال اشتباه در هر پژوهشی وجود دارد و هیچ کس نمی‌تواند بگوید کار من بی‌عیب است. دیگر اینکه سست و کم‌همت و غیرمسئول باشیم.

• گاهی اطلاعات یک مقاله یا کتاب را باید فیلتر کرد؛ چون موضوع خاصی از آن به درد ما می‌خورد. در این صورت، حجم کمی از کتاب و مقاله باقی می‌ماند.

• مجموعه اطلاعات کیفی کتاب به اعداد و ارقام تبدیل شود، مثل نقشه ایران.

• پیش از پایان نقل قول نباید نقل قول دیگری را آغاز کرد؛ زیرا محتوای آن دو در هم آمیخته می‌شود.

اول باید یکی را با مرجع کامل درج کرد و بعد دیگری را آورد.
• دو نقل قول نیز نباید با هم تلفیق شوند. در این صورت جداسازی آنها برای خواننده ناممکن می‌شود.
• از علامت نقل قول («») باید استفاده کرد.

• در صورت تقطیع کلمه، جمله یا عبارتی از متن، با گذاشتن علامت سه نقطه (...) - نه کمتر و نه بیشتر - به این اقدام اشاره شود.

در برداشت با کاهش گاهی مطلب اصلی فشرده شده و به فیش منتقل می‌شود. گاهی کاهش در مقیاس است؛ یعنی موضوع گسترده‌ای مثل یک مقاله یا یک کتاب را به یک فیش تقلیل می‌دهند. در این صورت، باید شاکله کلی آن حفظ و جزئیاتش حذف شود

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی
مجله علمی علوم انسانی